

складаюць год. Што праўда, беднасьць ці недарод дазваляюць абысьціся дзе-вяцьма ці сяма стравамі.

Саму куцьцю ядуць з алеем ці мядовай сытой — як каму смакуе, але ня з тлушчам.

Першую лыжку зачэрпвае старэйшы ў хаце і грукае ёй у вакенца:

— Мароз-мароз, хадзі куцьцю есьці!

Ланцуг

Анатоль Вярцінскі

На ланцуг можна некага пасадзіць, скажам, мядзьведзя, і тады ён робіцца, нібы сабака, *ланцужным*, ручным і нават можа навучыцца танчыць. Ланцугом можна звязаць, у ланцугі можна закаваць, на ланцугу можна зацягнуць у які-небудзь саюз-хаўрус.

І тады побач з ланцугом выстройваецца цэлы сынанімічны рад — аковы, кайданы, наручнікі. І тады паняцьце „ланцуг“ набывае сымбалічны сэнс — няволя, прыгнёт, беззаконьне, пазбаўленьне чалавека яго правоў і свабод.

У Янкі Купалы мы знаходзім радкі пра кайданавыя званы, пра акоў паломаных жандара, пра ланцужны закон. У 1911-м годзе ён мажорна заклікаў: „Гэй ты, сонца, гары ад зары да зары, ланцугі распалі на ўсёй чыстай зямлі“. Кастрычніцкае сонца ланцугі распаліла, але папличнік Купалы Якуб Колас мусіў неўзабаве прызнацца: „Кавалі другія, а ланцуг той самы, Песьні ўсё старыя, неаджытай гамы“.

Трэба сказаць, што ў прылады пад назвай ланцуг ёсьць разам з названай яшчэ адна характэрная адмета — яго можна скінуць, яго можна парваць, яго можна пазбавіцца пры адпаведнай сіле духа ды пры адпаведных намаганьнях.

Лапці

Сяржук Сокалаў-Воюш

Лапці — рэч сымбалічна-сэнтымэнтальная. Савецкая эпоха абудзіла нашу гісторыю ў лапці, а беларуская інтэлігенцыя абудзіла ў іх сваю любоў да народу.

„А што яны нясуць на ў крыві руках, на ў лапцях нагах?“ — выгукнуў на пачатку стагодзьдзя Купала і ўвёў лапаць у шэраг адметнасьцяў беларуса. Але ўжо ў сярэдзіне стагодзьдзя адзін з герояў Коласавай „Дрыгвы“ Марка Балук крычыць: „Стой! Лапаць скінуўся!“ Гэтыя словы — пароль, пасля якога пачынаецца кароткая сутычка арыштаваных з канвоем. Зброя апошніх пераходзіць у рукі першых. Гэта — пачатак барацьбы...

З паходжаньня слова лапаць — радня лапіка. Можа, таму мы імкнемся залапіць лапцём нашае невуцтва, нашу няведу саміх сябе. Лапаць як паказальнік беднасьці робіць лапатнай гістарычную сьвядомасьць.

Між тым гэты абутак быў тыповым толькі ў некаторых рэгіёнах Беларусі, і не таму, што там буяла беднасьць, а таму, што, выцягнуўшы нагу з балота, лапаць ня трэ было здымаць, каб выліць ваду.

Абучь у лапці. На лапці не аб'ехаць. Плесьці кашалі з лапцямі. Лапаць знай лапця, а бот — бота, — выразы добра вядомыя, але, як і сам плечены з лыка лапаць, мала ўжывальныя. Куды часцей ужываліся пасталы — з

тоўстага скурата, копсыці — са скуры поўсьцю ўсярэдзіну, ці падшытыя скурай лабакі. Паводле спосабу вытворчасці яны таксама *лапці*, паводле матэрыялу — не.

Найбольш пашыраныя вытворныя — *лапцюжнік*, *лапцюжны*, *лапцяваты* — усе яны азначаюць: бедны, нязграбны, непрывабны, адсталы.

Лапці выйшлі з моды, толькі заклік да свабоды не глядзеўся б старым і цяпер: „Стой! *Лапаць* скінуўся!“

Лёс

Рыгор Барадулін

Лёс — вышэйшая боская воля, наканаваньне, жэрабя, доля, кон, часьціна, шчасьце, шанцаваньне альбо няўдача. Слова „*лёс*“ запазычана зь нямецкае мовы, дзе яно так і гучыць: „*лэс*“.

Гэта *лёс* вядзе чалавека па жыцці ад калыскі да дамавіны. Нараджаецца чалавек — у небе загараецца ягоная зорка. Памірае, гасьне — і зорка ягоная гасьне, *зорка лёсу*. У небе разгледзець зорку сваю, распазнаць па ёй свой *лёс* чалавеку практычна немагчыма. Па зорах хіба спрабуюць варажыць. Паркі прадуюць кожнаму *нітку* ягонага *лёсу*. На далані ў чалавека *лініі лёсу* — як дарогі, як каляіны, па якіх едуць дні, але няма ў іх калёс, на якіх можна аб'ехаць *лёс*.

У нашай мове варта зьняць дзьве кропачкі зь „ё“, і „*лёс*“ ператворыцца ў „лес“, і наадварот. У беларусаў лес — *лёс*.

Лёс

Сяржук Сокалаў-Воюш

Падзеі, якія адбываюцца незалежна ад волі чалавека, зьбег акалічнасьцяў, далейшае існаваньне, будучыня і разьвіцьцё чаго-небудзь у нашай мове абазначаюцца пазычаным зь нямецкай словам *лёс*. У старабеларускай мове яно азначала і паперку з нумарам, якую выцягваюць у часе *лёсаваньня*. Сёньня ў гэтым значэньні яго замянілі словы жэрабя і жараб'ёўка. На Івейшчыне слова *лёс* абазначае таксама вузкі пралаз у плоце, сыяне, зарасьцях.

Лёсы на кій мераць — рабіць выбар. *Лёсы зробленыя* — выбар, які адбыўся. *Іронія лёсу*, *воля лёсу*. *Лёсны*, *лёсавец*, *лёсіць*, *залёсіць*. *Лёс Радзімы*, *лёс дэмакратыі*, *лёс народу*. *Лёсаносны*, *лёсавызначальны*. *Лёсы лепшых людзей нацыі*, *ахвярнік лёсу Радзімы*. *Лёс Беларусі*, які мусіць апынуцца ў руках тых, хто сапраўды дбае пра краіну, дбае пра ейную будучыню.

Лука

Сяргей Дубавец

Лука — гэта выгін, згіб, паварот пакручастай ракі. На павароце пакручастай ракі звычайна ўтвараецца поплаў, лужок, які таксама называецца *лукой*, *лукавінай*.

Ад прадзедаў і да сёньня на гэтых лужках беларускія вясковыя жанчыны ладзяць увесну карагоды або таночкі, прыпяваючы: „*Ой лука ж мая*,